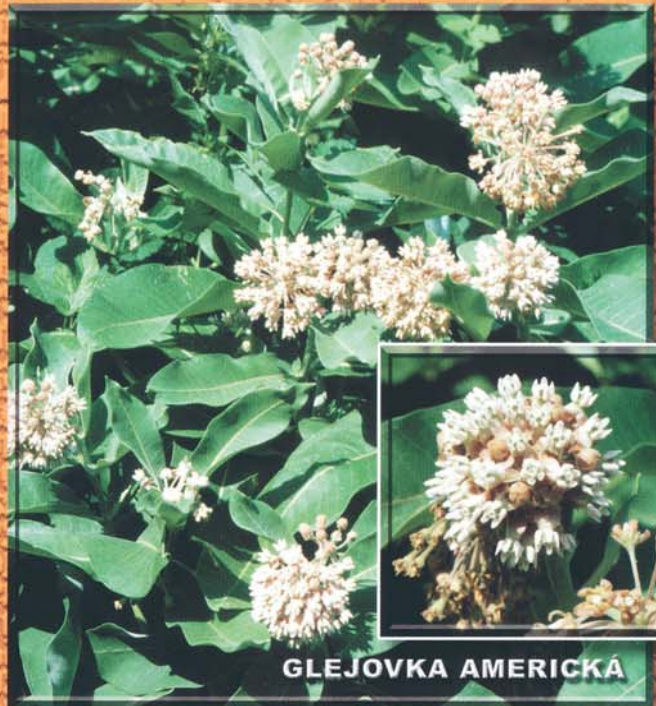
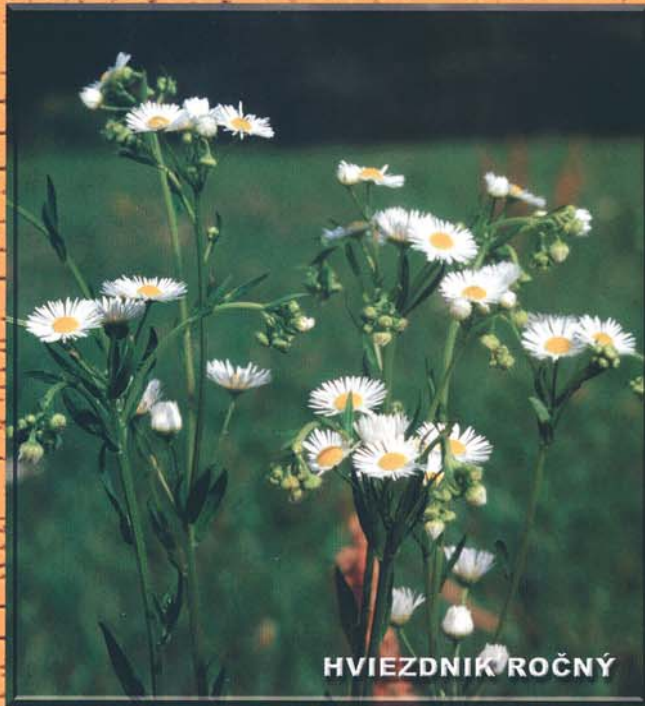

**INVAZNE DRUHY RASTLIN
NA SLOVENSKU 4**

**ŠTÁTNA OCHRANA PRÍRODY SLOVENSKEJ REPUBLIKY
CENTRUM OCHRANY PRÍRODY A KRAJINY
BANSKÁ BYSTRICA**

V predloženej štvrtjej sérii skladačky o invázných druhoch rastlín chceme verejnosti priblížiť ďalšiu skupinu druhov, ktoré patria na Slovensku medzi invázne (*Asclepias syriaca* L., *Aster novi-belgii* L., *Iva xanthiifolia* Nutt., *Stenactis annua* (L.) Nees) alebo potenciálne invázne druhy (*Lupinus polyphyllus* Lindl.).

Okrem hviezdника ročného (*Stenactis annua*) a ivy voškovníkovitej (*Iva xanthiifolia*), ktoré sa vyskytujú vo voľnej prírode väčšinou na rôznych antropogénnych stanovištiach, sa ďalšie z uvádzaných druhov na Slovensku rozšírili z kultúr, kde sa pestovali ako okrasné, alebo ako medonosné rastliny či ako krmovina pre lesnú zver. To tiež do značnej miery prispelo k ich nekontrolovateľnému šíreniu sa na ďalšie stanovištia vo voľnej prírode.

Práve zámerné pestovanie mnohých nepôvodných druhov, ktoré sa na Slovensko dostali z rôznych dôvodov, je veľmi často príčinou, že domáce druhy rastlín sú vytlačované týmito konkurenčnejšie rastlinami. Preto chceme upozorniť širokú verejnosť, aby všetkým nepôvodným druhom, najmä ich vlastnostiam, bola venovaná primeraná pozornosť skôr, ako sa začnú pestovať. Je potrebné zabrániť tomu, aby z kultúr mohli uniknúť do voľnej prírody, kde sa veľmi rýchlo adaptujú, vymykajú sa spod kontroly, stávajú sa nezávislé od starostlivosti človeka a postupne obsadzujú nové územia, teda správajú sa invázne. Zabezpečenie dostatočnej kontroly sortimentu, ale najmä pestovanie väčšieho počtu pôvodných druhov umožní zachovanie druhového bohatstva slovenskej prírody.

LUPINA MNOHOLISTÁ (*LUPINUS POLYPHYLLUS* Lindl.) čelad: bôbovité (*Fabaceae*)

Lupina mnoholistá (známa tiež ako vlčí bôb) pochádza zo západnej časti Sev. Ameriky.

Je to trváca až 1,5 m vysoká bylina s hrubými koreňmi. Má priame, rozkonárené a roztrúsene chlpaté byle a dlho stopkaté dlaňovito zložené listy. Kvitne v júni až auguste. Kvety modrej až fialovej farby sú v strapcoch dlhých až 60 cm. Plodom je podlhovasto čiarkovitý struk.

Pestuje sa ako okrasná trvalka. Kultivary majú kvety bielej, žltej, ružovej i červenej farby. Vysievaná býva na okrajoch lesov, na lesných lúčkach (krmovina pre zver), na poliach (zelené hnojivo) a na spevňovanie priekop a železničných a cestných násypov. Osídľuje aj rúbaniská a okraje lesných ciest. Z týchto stanovišť sa potom rozširuje i do prirodzených a poloprirodzených spoločenstiev.

Z príbuzných druhov severoamerického pôvodu sa pestuje ako okrasná rastlina (menej ako zelené krmivo) lupina trváca (*Lupinus perennis*). Obidva druhy sa často zamieňajú.

GLEJOVKA AMERICKÁ (*ASCLEPIAS SYRIACA* L.) syn.: *Asclepias cornuti* Decne. čelad: glejovkovité (*Asclepiadaceae*)

Glejovka americká pochádza zo Sev. Ameriky. U nás sa začala pestovať ako medonosná (ešte skôr ako textilná) a okrasná rastlina.

Táto trváca sivastá mliečiaca bylina, 1 - 2,5 m vysoká má plazivé podzemky, priamu jemnú chlpatú byľ s protistojnými vajcovito podlhovastými celistvookrajovými listami, na báze zaokrúhlenými, na vrchnej strane holými, na rube belavo páperistými. Nápadné je súkvetie a plody. Špinavo fialové alebo ružové, iba na rube páperisté, voňavé kvety sú usporiadané vo vrcholových pologuľovitých okolikoch. Kvitne od júna do júla. Plody majú tvar podlhovasto vajcovitých mechúrikov, s bielo páperistým nafúknutým oplodím. Semená sú opatrené chocholom bielych lesklých hodvábných chlupov.

Je rozšírená najmä v južných častiach Slovenska, napr. na okrajoch vinohradov, v medzihrádzových priestoroch tokov, kde sa v súčasnosti správa ako naturalizovaný druh.

Jej rozširovanie do značnej miery ovplyvňuje vegetatívny spôsob rozmnožovania.

ASTRA NOVOBELGICKÁ (*ASTER NOVI-BELGII* L.) čelad: astrovité (*Asteraceae*)

Pochádza z východnej časti Sev. Ameriky.

Je to trváca bylina, vysoká 60 – 140 cm, s plazivým výbežkatým podzemkom a vzpriamenými rozkonárenými stonkami. Listy sú podlhovasto kopijovité, so sediacou až objímavou listovou bázou. Kvitne od augusta do októbra. Úbory majú priemer 25 – 30 mm. Kvety lúča sú bledofialové až stredne fialové, terč žltý.

Rozširuje sa odstraňovaním záhradného odpadu na rumoviská, skládky a brehy tokov, odkiaľ sa ďalej šíri pozdĺž komunikácií a vodných tokov. Tu vytvára široké lemy, kde silne konkuruje pôvodným druhom.

Spolu s astrou kopijovitolistou (*Aster lanceolatus*), prezentovanou v skladačke č. 3, patria k najrozšírenejším druhom z väčšej skupiny v Európe nepôvodných druhov astier správajúcich sa invázne.

Vydala: Štátna ochrana prírody SR, Centrum ochrany prírody a krajiny Banská Bystrica v roku 2002 ako prvé vydanie

Text: RNDr. Alžbeta Cvachová, doc. RNDr. Viera Feráková, CSc., RNDr. Ema Gojdičová, Mgr. Eva Pietorová, Mgr. Andrea Šimková.

Foto: Mgr. Daniel Baláž, Ing. Milan Krištof, RNDr. Eva Kocianová, Milloš Balla, RNDr. Ondrej Ťavoda, CSc.

Jazyková úprava: PaedDr. L.Liptáková, CSc. **Náklad:** 3.000 kusov.

HVIEZDNIK ROČNÝ (*STENACTIS ANNUA* (L.) Nees)

syn.: *Aster annuus* L., *Erigeron annuus* (L.) Pers.,
Phalacrolooma annuum (L.) Dumort.
čelad: astrovité (*Asteraceae*)

Hviezdnik ročný pochádza zo Sev. Ameriky. Do Európy sa dostal ako okrasná rastlina, neskôr začal splnievať, spontánne sa šíriť a zdomáčať.

Je to jednoročná zriedkavo až trváca, 0,2 – 1,5 m vysoká, husto listnatá bylina s okrúhly, hranato ryhovanou, v hornej časti rozkonárenou chlpatou stonkou i listami, ktoré sú svetlo - alebo tmavozeleňé, široko vajcovité. Prízemné listy sú oddialene pilkovité, do stopky klinovito zúžené. V čase kvitnutia často usychajú. Kvitne v júli až v októbri. Úbory tvoria súmerné okrajové kvety bielej alebo fialovkastej farby a pravidelné žlté kvety terča. Plody sú nažky.

U nás je hviezdnik ročný zastúpený 3 poddruhmi (*Stenactis annua* subsp. *annua*, *S. annua* subsp. *septentrionalis* a zriedkavo zastúpený *S. annua* subsp. *strigosa*).

Vyskytuje sa od nížin do podhorského stupňa. Osídľuje najrôznejšie synantropné, ale aj prirodzené stanovištia. Uprednostňuje alúviá riek. Rastie aj pozdĺž komunikácií, v pobrežných krovinnách a v lužných lesoch. Postupne sa rozširuje na lúky a pasienky.

IVA VOŠKOVNÍKOVITÁ (*IVA XANTHIIFOLIA* Nutt.) Čelad: astrovité (*Asteraceae*)

Jednoročná sivastozelená bylina, pôvodná v Sev. Amerike. Zo Slovenska známa od r. 1958.

Byľ je priama, jednoduchá alebo rozkonárená, s výškou viac ako 3 m. Listy sú protistojné, dlho stopkaté, s nepravidelne zubkatým okrajom, na rubovej strane sivasté. Kvety sú usporiadané v drobných úboroch (priemer 2 - 4 mm). Kvitne od augusta do októbra. Plody - nažky sivastej, hnedosivej až čiernej farby dozrievajú v neskorom jeseň. Vysoká produkcia nažiek a pomalé vysemeňovanie až do jari podmieňujú reprodukčný úspech.

Ako plne naturalizovaný druh sa vyskytuje v teplejších oblastiach Slovenska. Rastie na ruderalných stanovištiach, ale preniká i do poloprirodzených rastlinných spoločenstiev - v alúviach riečnych tokov. Je často masová na tzv. mestských úhoroch, ale aj na poľnohospodárskych plochách. Šíri sa železničnou i cestnou dopravou.

Odporúča sa obmedziť alebo likvidovať výskyt ručným vytrhávaním, kosením porastov pred obdobím kvitnutia. Pri masovom výskyt treba použiť vhodné herbicidy.